

ARHITEKT JOSIP COSTAPERARIA

O SODOBNI ARHITEKTURI

Iz predavanja na družabnem večeru »Merkurja«.

John Ruskin znani angleški esejist in kritik zahteva v svojem obsežnem delu »Beneški kamni« od dobre arhitekture sledeče kreposti:

I. da dobro dela in da rešuje stvari, ki se od nje zahtevajo na najboljši način,

II. da dobro govori in da pove stvari, ki se od nje zahtevajo na najboljši način,

III. da dobro izgleda in da nas s svojim obstojem razveseljuje, ne glede na to, kaj mora delati in povedati.

Podrobna razlaga kreposti arhitekture je naslednja.

Prva krepost dobre arhitekture je, da dobro dela.

Ako se projektira stanovanjska hiša, mora biti tločrtna rešitev dobra, ako se projektira cerkev, mora to biti tločrtno dobra cerkev, ako se projektira tovarna, mora biti tločrtno dobra tovarna, svetilnik — dober svetilnik itd.

Da dobro dela arhitektura, to je, da svoje zadatke na najboljši način rešuje, mora biti vsaka tločrtna rešitev najvestneje preštudirana in podano ono, za kar se more v sodobnem času reči, da je tločrtno dobro.

Druga krepost dobre arhitekture je, da dobro govori.

Stanovanjska hiša nam mora pričati, jaz sem stanovanjska hiša z več stanovanji, nisem palača, nisem cerkev, ne skladišče ali kaj podobnega. Cerkev nam mora povedati, jaz sem cerkev, božji hram, nisem cirkus, nisem muzej, nisem tovarna.

Palača nam mora reči: v mojih prostorih prebiva ugled, moč in bogastvo, nisem trdnjava nasilnika ali hotel bogatih potnikov. Kratko povedano, arhitektonska ustvaritev mora že na zunaj pokazati, kaj je, — in to je druga krepost dobre arhitekture.

Tretja krepost dobre arhitekture je, da dobro izgleda. Vsako arhitektsko delo mora dobro izgledati brez ozira na to, da li je to stanovanjsko poslopje, hram božji, tovarna, šola itd. Vse arhitektonske tvorbe nas morajo razveseljevati s svojim obstojem, vse, tudi one tovarn, svetilnikov, stanovanjskih hiš in hišic morajo imeti kriterije lepote.

John Ruskin v letu 1851 ne govori pri določanju kreposti dobre arhitekture o stilih, o konstrukcijah, modi in navadah in tudi ne o

geslih. On postavlja postulate, kateri so vezani samo na živega človeka, ugotavlja resnice, katere so veljavne za vse stile, za vse čase in za vse gradbene filozofije. Genijalni John Ruskin govori: »Ljudje morejo živeti ne da kupujejo slike ali kipe, ampak z arhitekturo se morajo vsi baviti, bilo na ta ali na oni način. Cerkve in trgovine, skladišča in male hišice in hiše v ozkih ulicah ali trgih, s terasami ali brez njih, se morajo zidati in morajo biti uporabljene, pa bilo to tudi neudobno. Splošen je interes, da imamo nekaj pojma o stvareh, s katerimi imamo opravila vsak dan, ter da nismo izročeni kaprici arhitektov ali milosti stavbenikov.« Tako govori John Ruskin v letu 1851.

John Ruskin razlaga v svojih esejih porod in življenje arhitekture, razlaga ga nam nepristransko in čeravno ni mogel znati za sedanje novodobne konstrukcije, za veliki napredek statike in gradbene mehanike, povedal je veliko resnic, katere veljajo v polni meri tudi danes. Prej omenjene tri kreposti, katere je izredno jasno odredil John Ruskin za dobro arhitekturo, veljajo danes mogoče še bolj, kot pred sto leti. Vsak sodoben arhitekt, kateri se vživi v odrejene tri kreposti dobre arhitekture, bo tudi v sodobnem arhitektonskem ustvarjanju rešil svoje naloge, če ne umetniško dovršeno, vsaj pametno.

Bili so časi, ko se je v arhitekturi postavilo geslo »svojemu času, svojo umetnost«. Današnji čas postavlja tudi eno geslo »konstruktivizem predvsem«. Geslo »svojemu času, svojo umetnost« je bilo malega obsega in je rodilo v arhitekturi veliko nesreč. Geslo »svojemu času, svojo umetnost« je bilo geslo pokojne secesije. Da tudi to omejeno geslo za tvorbe, katere stojijo najmanj sto let, ni bilo popolnoma brezplodno, je zasluga par izrednih talentov. Morem jih povedati, Wagner, Olbrich in Plečnik. Veliki talenti navedenih umetnikov niso ustvarili dela, vredna le svojedobnega časa, ampak dela, katerih vrednote in kreposti segajo v našo dobo novih gesel in bodo veljali v daljni dobi, zopet novih gesel.

Sodobno geslo »konstruktivizem predvsem« je bolj široko, ne obsega pa vsega onega dobrega, kar je pravilno odredil John Ruskin za dobro arhitekturo še pred davnimi leti.

Imamo tudi sodobnike, kateri se drže enostavnega gesla »času primerno«. Za umetniške ustvaritve je to geslo še bolj šibko, kot ono »svojemu času, svojo umetnost«. Za kreacije, katere žive najmanj sto let, ne more veljati omejeni temelj »času primerno«, kateri se preživi že v največ petih letih. Tudi sodobna arhitektura mora stati na solidnejših temeljih, trdnih in dolgoživih in je geslo »konstruktivizem predvsem« za sodobno arhitekturo vsekakor širši in s tem odpornejši.

Naglaševanje konstruktivizma se danes tako močno izraža, da izgleda, kot da v prejšnjih časih arhitektura konstrukcije ni poznala. Ne, to mišljenje ni pravilno! Tudi stara arhitektura se je rodila iz konstruktivizma, razumljivo sodobnega. Ravne preklade: Egipčani, Grki, Perzijci, Asirci, itd. (les in kamen), oboki: Rimljani, Arabci, renesansa (kamen in opeka).

Da stara ali starejša arhitektura ni mogla obvladati dimenzije razpetin, kot jih danes obvlada arhitektura, je razumljivo, ker material, s katerim je delala stara arhitektura, in znanstvene podlage, katere je obvladala stara arhitektura, niso dovolile izvedljivosti onih dimenzij, katere dandanes lahko izvršuje arhitektura. Glavna opora, more se reči, — v vsem in vsa, sodobne arhitekture so novi materiali, to je v

glavnem železobetona in železo, da posebej ne naglasim jekla in potem stekla in kar je zelo važno, veliki napredek gradbene mehanike i statike.

Železobetona je danes znanstveno dobro preizkušen material, kateri se obdeluje v vseh oblikah z gotovo lahkoto in ga arhitekti mesijo, sekajo in zvijajo kot jim je to potrebno. Železobetona ima izredno dobre lastnosti, veliko nosilnost in veliko trpežnost in je ta material, ki je na zunan podobna kamnu, v trpežnosti prekosil vse kamne apnenca, marmorje. Odpornost betona proti ognju je tudi izredna in je radi tega izrinil iz uporabe čisto železo in kamne apnenca. Železobetona ima tudi slabe lastnosti, katere se največ opazijo pri stanovanjskih hišah. Ena jako slaba lastnost železobetona je prenos zvoka. Ako se na to slabo lastnost železobetona vestno ne pazi, nastanejo v stavbah iz železobetona neugodni pojavi, — prenos zvoka nam zagreni bivanje tudi v drugače najlepših prostorih. Slabe strani železobetona se morejo omiliti, razumljivo, da je to zvezano z gotovimi stroški, ampak napraviti se mora, ako hočemo, da bodo stanovanja nemotena od zvoka iz oddaljenih sosednih prostorov.

Železo in jeklo se forsira v sodobni arhitekturi največ v onih državah, kjer je železna industrija močna. V konstrukcijah, kjer se uporablja čisto železo, ne ostane to železo navadno vidno, ampak se radi nekaterih slabih lastnosti železa (rja, veliko raztezanje in stezanje z ozirom na temperaturo, slabša odpornost proti ognju), konstrukcije oblože z drugim materialom. Z železnimi konstrukcijami se izredno hitro dela in je ta dobra lastnost železnih konstrukcij odločilne važnosti pri velikih zgradbah, kjer se mora paziti na interkalarnе obresti, katere so v svoji visokosti odvisne edino od časa, v katerem je ta ali ona stavba zgrajena.

Industrijska produkcija stekla se je izredno razvila in imamo danes veliko čistejše steklo, kot je bilo svojčas. Kjer so omogočene tudi velike dimenzije v steklenih ploščah, je steklo kot gradbeni material za sodobne arhitektonske tvorbe izredne važnosti in se ga zelo veliko uporablja.

Novi materiali rezultirajo iz velikega napredka industrije in velikega izpopolnjevanja raznih industrij. Naravni produkti pridejo v ozadje (les, kamen) in v ospredje silijo umetno ustvarjeni materiali, ali umetno do stanovitne popolnosti izdelani materiali (n. pr. železo, steklo). Človek in tudi umetnik arhitekt sežeta po umetnem materialu, ker je cenejši, se lažje obdeluje, ima navadno dobre trpežne lastnosti. To je ravno tako, kot se seže po umetni svili, in da bom odkritosrčen, poleg navadne vode, po brezalkoholni pijači.

Konstruktivizem se ni rodil le iz direktnega stremljenja ustvarja-jočih arhitektov, njegovemu porodu je izredno pomagala industrija, novi razvitek produkcije in veliki razvitek znanosti. Starejše generacije so poznale tudi konstruktivizem, ampak konstruktivizem le z navadnimi in večinoma naravnimi gradivi.

Ako danes pogledamo staro, večjo cerkev v gotskem slogu, občudujemo pravilno, v glavnem konstruktivni del te stavbe. Velikost linije, razmerno velike razpetine izvršene v trdnem, okornem materialu — kamnu. Poleg velike konstruktivnosti je dekorativni element vsem starim izrazita lastnost. Oni so imeli časa, da se igrajo s konstruktivnimi deli, zidali so tritisoč dni ono, kar mi danes sezidamo v tristo ali manj dneh. V igrači s konstruktivizmom so našli tudi neko lepoto, katera ima v svojih delih tudi danes absolutne vrednosti, ako se lepota zahteva.

Od praktičnega ameriškega sveta, ki dela, ustvarja in računa, je dobila sodobna arhitektura pameten pouk, da iz starih časov dobro znani gradbeni material — les — ni brez vrednosti in da je, ako se pravilno uporablja, za določene zgradbe bolj priporočljiv, kot umetno pridobljeno gradivo. Industrija je v svoji dobri organizaciji dala posebno varnostno znamko sodobni arhitekturi. Ta industrija je po večini zunaj mej naše države. Države, katere so bogate na naravnih pridelkih, tu mislim v prvem redu na les, imajo pravico, da sodobne arhitekto opozore na izredno vreden gradbeni material, ki se lahko obdeluje, ki v pravilni uporabi nudi vse dobrote trajnosti in nizke cene, — material simpatičen v vsaki obliki. Les, produkt narave, visoke vrednosti, predvsem trdi les in dobre vrednosti mehki les. Pravilno razumevanje dobrot, katere nam sama narava nudi, in dobrot, katere nam nudi industrija, vodita sodobnega arhitekta do ustvarjanj, pri katerih v izberi gradiva računa s svojim na svojem. Umetnost, katera v glavnem živi na hrbtnici tujih proizvodov, je umetno v naše kraje presajena in vzgojena in nam ne more biti simpatična.

Interesantna je konstatacija, kako dela tuja industrija, da svoje produkte čim bolj uveljavi. Eden naših strokovnih listov je prinesel mnenje nemškega učenjaka o škodljivosti svinčenih cevi za vodovode. To mnenje je eventualno teoretično pravilno, praktično pa ima to ozadje: kupujte železne cevi, katere izdeluje Nemčija in ne uporabljajte svinčenih cevi, katere imate doma. Vemo, da so pravilno dimenzionirane svinčene cevi za vodovode veliko daljše odpornosti kot železne cevi; vemo, da so nekateri vodovodi na jugu naše države še danes zvezani s svinčnimi cevmi, katere so položili Rimljani; vemo da t. zv. škodljivost svinčenih cevi za človeka ne pride v poštev, ker je več kot malenkostna, ampak železna nemška industrija izrabljuje vsako, — mogoče tudi naročeno, — znanstveno ugotovitev, da dela reklamo za svoje proizvode, v tem slučaju za svoje železo. Sodobni arhitekt, — naš človek, mora paziti tudi na take stvari, ako ravno izgledajo prvi trenutek male in brezpomembne.

Industrija je povzročila, da se danes govori v arhitekturi o standardiziranju ali tipiziranju. V starejših časih je bila arhitektura vezana v glavnem samo na obrtništvo. Obrtniki: klesarji, tesarji, mizarji in ključavničarji so bili vestni sotrudniki pri ustvarjanju arhitektonskih vrednot. Obrtniška dela so bila za svoje čase strokovnjaško prvovrstno izvršena, vestno izdelana v vseh detajlih po načrtih ali navodilih arhitekta. Še danes občudujemo vestnost stare generacije obrtnikov, vestnost in talente klesarjev; solidnost in trajnost mizarskih izdelkov, lepoto in veliki trud ključavničarjev in kovačev. — Veliki razvitek industrije je omejil delovanje obrtništva. Obrtništvo ne pride niti od daleč v sodobni arhitekturi tako v poštev, kot je to bilo svojčas. Na mesto obrtništva je prišla industrija. Lesna industrija obdelava vse predmete iz lesa, katere rabi arhitektura. Železna industrija obdelava vse najglavnejše predmete iz železa, in se obrtnik (mali človek) ključavničar malo zaposli. Klesarstvo je skoro prenehalo s svojimi izdelki, ono, kar se rabi, je enostavna obdelava gladkih plošč, — profiliranje, vrtanje in druge vrste umetniške izdelave sodobna arhitektura vpoštevava v izredno redkih slučajih.

Za svoj prospek potrebuje industrija veliko število enovrstnih izdelkov, ker samo v tem slučaju pride pri nižji ceni do reelnega uspeha. In industrija se je obrnila na arhitekto z razlaganjem, da delajo predrago,

da se da vse napraviti bolj po ceni, ako se standardizira, tipizira. Okna in vrata, samo dve, tri vrste, določene širine in višine. Okovje, — par tipov za vse. Železne mreže enostavne izvedbe brez potrebe ročnega dela. Še več, industrija je rekla, — tudi hiše naj bodo tipi. Toliko sob in toliko pritliklin en tip, — tu, tam in kjer hočeš.

Z industrijskega pogleda je zahtevanje tipov pravilno, z arhitektonskega more pa le delno obveljati. Arhitektonsko ustvarjanje ni le kopičenje industrijskih izdelkov v eno celoto, ono ne izvira le iz dobrot, katere spravljajo drugi na trg. Arhitektonska dela so tudi v današnjih časih plod talenta in umetniškega pojmovanja, katero živi, katero se preraja, izpopolnjuje in radi tega ne morejo postati arhitekti tipizatorji. Inženjerstvo kot tako je tipiziranju bolj dostopno. Vzroka, da se je določeno tipiziranje v sodobni arhitekturi uveljavilo, sta edino potrebna štednja in hitrost v izvršitvah. Tipiziranje se bo radi zahtev hitre izvršitve, radi cen in radi enostavnejšega dela v bodočnosti še bolj razvilo in doseglo premoč. Hvala dobremu Bogu, da v teh časih ne bom več živel, da ne bom gledal, da tudi arhitektura služi angelu z rogovi — fabrikaciji.

Sodobna arhitektura v zahtevi puritanskega konstruktivizma išče goloto, čistost konstrukcije; ženo brez koščka obleke. Zahteva je izredno drzna, ako se pomisli, kako malo popolnoma golih žensk je lepih. In še več. Ako mislimo na rumena plemena, Indijance, Semite in Azijce. In če zaostaja vatikanska Venera za Venero iz Melosa v lepoti golote, ne bo arhitektura tako lahko našla trajnejše lepote v popolni goloti konstrukcije.

Sodobni arhitekturi je glavna opora, kot že povedano, železobetona, železo in steklo. Ta tri gradiva nam dovoljujejo ples, katerega stari mojstri niso mogli zaigrati. Arhitektonska muzika starih mojstrov je imela popolnoma drug kontrapunkt, drug material, s katerim je mogla zidati svoje uverture, svoja arhitektonska dela.

Drugi važni element, s katerim operira sodobna arhitektura, je higijena. Tretji element je socijalnost. Naglaševanje teh elementov, higijene in socijalnosti, je pravilno in tudi z razvitkom človečanstva popolnoma razumljivo.

Razvitek medicine in higijene, danes posebne znanosti, sili arhitekta v popolnejše mišljenje pri kreacijah svojih del. Higijena nam je dala posebni razvitek določene industrije in mi danes razpolagamo z materijali, kateri so s higijenskega stališča zanesljivi in radi higijenskih zahtev človeštva potrebni.

Radi higijenskih zahtev so izpopolnjene vodovodne naprave, plin in elektrika in pri vseh izvršitvah so higijenske zahteve merodajne. Danes, — plin, elektrika in vodovod v kulminaciji razvitka; aparati za hlajenje; tla brez špranj; impregnirane tapete; zdrave barve; pleskanje v trdoti kot kamen; steklo v najčistejši izvedbi; ventilacije na pravilni teoriji praktično dobro izvršene; pravilno dimenzionirane centralne kurjave; avtomatično kurjenje; avtogeno varjenje; strokovne kanalizacije; vodo-nepropustni material za kritja — izolacijska sredstva velikih dobrot, itd. Racionalno izkoriščanje naravnih sil in s higijenskega stališča pravilno izdelani materiali so morali dovesti sodobnega arhitekta do dobrega pojmovanja higijene in s tem do stvarne udobnosti. Prirodne higijenske zahteve, čisti zrak in solnce morajo stati na prvem mestu. Noben prostor stanovanja, bodisi predsoba ali najmanjši toaletni prostor, ne sme biti

brez direktne luči in zraka. Kreacija nebotičnikov, katera se na zahtevo direktne luči in zraka ne ozira, ni delo sodobne arhitekture. Nebotičniki — po ameriškem vzoru — so delo velike špekulacije prejšnjih let. V sodobni izgraditvi mest ima nebotičnik popolno omejeno ozadje. Niso to zgradbe, katere se more in sme postaviti v poljubnem delu mesta, v poljubni ulici. Nebotičnik je za sodobnega arhitekta celota zase. Objekt od vseh strani, v vseh delih okrožen z zrakom in svetlobo. S higijenskega stališča mora imeti isto vrednost kot navadne hiše. V tem oziru je genialni Le Courbissier izdelal načrte, kateri so vzor pravilnega pojmovanja ustvarjanja nebotičnikov.

Vse fločrtne rešitve, tudi one za najmanjša stanovanja, brez direktne luči in zraka za vse prostore, so nepravilne in nesodobne. Priroda je posebno božanstvo sodobnega arhitekta. Umetna ventilacija brez zveze z naravnim ventiliranjem je za sodobnega arhitekta nemogoča stvar. Isto velja za umetno razsvetljava.

V socialnem pogledu je delovanje sodobne arhitekture izredno. Sodobni arhitekti so v svojih projektih za male in najmanjše ustvarili velikanski obsežen studij, na podlagi katerega je mogoče pravilno socialno mislečim kapitalistom, bilo to privatnega ali državnega značaja, dati tudi revnejšim slojem primerno udobna stanovanja. Novi material, nove primerne cenene konstrukcije morajo omogočiti za vsakogar stanovanje takšne kvalitete, da vsakdo stanuje v zdravem in primerno udobnem stanovanju. Nešteto projektov za mala stanovanja so izvršili sodobni arhitekti. Veliko truda in studija so žrtvovali sodobni arhitekti in žrtvujejo naprej, samo da se reši vprašanje, kako omogočiti državnim in privatnim kapitalistom, da vsem in najmanjšim zgradijo človeku primerna stanovanja. Nadejati se je, da bodo veliki studiji sodobnih arhitektov pripomogli do boljšega življenja vsem ljudem.

Tukaj moram omeniti socialno delovanje sodobnih arhitektov v družbi sodobnih inženjerjev, katero se ne nanaša na samo izdelavo hiš in stanovanj, ampak katero posega veliko dalje. Združenje jugoslovanskih inženjerjev in arhitektov, sekcija Zagreb, je predložilo vladi in javnosti elaborat o lastnini nepremičnin ne samo v vertikalnem pogledu, ampak tudi v horizontalnem pogledu. Danes je hiša ali hišica v vsej površini in višini lastnina enega lastnika. To je v zemljiški knjigi provedeno in ima gotove pravne veljave. Sekcija Zagreb predlaga, da se more ena hiša razdeliti v horizontalni legi na več lastnikov, tako da bi bilo pritličje lastnina ene osebe, prvo nadstropje druge, tretje, četrto itd. zopet druge osebe. Razumljivo je, da more biti ena oseba lastnik tudi dveh ali več nadstropij. Ako bi se uveljavil ta sistem, bi tudi sredi mesta marsikateri manj premožen sodobnik prišel do lastnega stanovanja. Dva, tri in več ljudi bi zidalo hišo in to ceneje, kot če zidajo vsak svojo lastno. Isti temelji in ista streha, razne instalacije in tudi takse bi bile razdeljene na več oseb in sumarično bi zidale ceneje, kot vsaka zase. Pojav, da ima več lastnikov v posesti isto hišo, imamo še danes v Dalmaciji, imajo ga pa kakor sem informiran tudi v Franciji in Angliji. Informiran sem, da imajo pravniki proti tej uvedbi svoje pomisleke. Mislim, da bi pravo, katero je danes izredno elastično, pri nekaj dobre volje tudi za ta socialno koristen namen našlo pravno pravilno pot.

Ko govorim o zaključku zagrebške sekcije našega združenja, moram tudi omeniti, da me je moj stari prijatelj dr. Gregorin opozoril na članke

ljubljskega meščana v mesečniku »Bankarstvo«, g. Zdenka Kneza, kateri je že leta 1929 predlagal rešitev stanovanjske krize na isti način, kot ga danes predlaga sekcija Zagreb našega združenja inženjerjev in arhitektov. Izredno vredna, dalekovidna razmotrivanja gospoda Zdenka Kneza bi se morala široko publicirati in se nadejam, da bo pisec preklical prepoved ponatisnjenja svojega elaborata za druge, eventualno dnevne časopise. Socijalno vredna razlaganja bodo pri sodobnih arhitektih našla najboljše zagovornike.

Novi materijali v rokah gesla »konstruktivizem predvsem« so dali gotove nove arhitektonske zunanje oblike. Materijala je tu dovolj, železobetone, železo in steklo in nove forme so se rodile. Kako jih sodobni arhitekt v svojih kreacijah poda, je jako različno.

V sodobni arhitekturi je ploskev element, s katerim se največ operira. More to biti polna ploskev ali ploskev odprtine. Mi imamo dela sodobne arhitekture, kjer je zelo malo oken, malo odprtin; polna ploskev deluje mirno, svečano in samo v nekakšnem ritmu ožive tu ploskev odprtine. Imamo kreacije sodobne arhitekture, kjer odprtina popolnoma prevladuje. Veliki, večkrat izredno veliki deli poslopja so odprtina, steklena ploskev. Ta steklena ploskev izraža lahkoto konstrukcije, istočasno pa neko majestetičnost. Razni refleksi stekla, različni podnevi in ponoči, ožive stekleno ploskev in nas nehote vodijo v nekakšno pravljico čutenje. Dekorativnega elementa v pojmovanju starejše arhitekture na ploskvah sodobne arhitekture ne najdemo, — edino se more reči, da na teh ploskvah živi nekakšen ritem, kateri ploskev samo posebno karakterizira in kateri omogoča, da sodobna kreacija izzvani v simpatičen akord.

Nekaterim sodobnim arhitektom je vzgled dober stroj, drugim karoserija avtomobila, zopet drugim parnik ene ali druge prekoceanske linije. Pri arhitektonskih tvorbah, katere žive najmanj sto let, iskati vzglede v stroju ali karoserijah, katere nimajo navadno življenske sposobnosti niti pet let, je zelo riskantno. Projektirati hiše in misliti na mašine in karoserije, je milo povedano, neracionalno. Arhitektonske tvorbe so vezane na trda zemeljska tla, in nam, če imajo arhitektonske kreposti Johna Ruskina, izgledajo po preteku desetih let, kot da so iz zemlje izrastle in živijo na tej zemlji svoje posebno življenje.

So pa tudi taki sodobni arhitekti, kateri pri svojih kreacijah mislijo na kuhinje jedilnih voz in spalnice v obliki spalnih voz.

Znano je, da mala kuhinja v jedilnem vozu oskrbi v kratkem času veliko gostov. To je edina dobra lastnost te kuhinje. Ako bi pa gosti jedilnega voza malo natančneje pogledali higijeno te kuhinje in izmučenost osovja v kuhinji, ne mogli bi si želeti take kuhinje v lastnem stanovanju. Verujem, da človek prespi katero noč v spalnem vozu, ampak mesece in leta ne vzdrži tega nihče. Konstrukcija sodobnega parnika nika tudi sodobnega arhitekta na posebni konstruktivizem za ustvaritve na trdih tleh. Interesantno, težko pa je misliti, da se bodo iz tega rodile absolutne vrednosti. Opasnost leži v razvitku tehnike parnikov, katera ne računa z izredno velikim številom let. Sodobni arhitekt mora za kreacije na trdi zemlji računati z dejstvom, da njegove kreacije prežive rodove in tudi tehniške napredke. One bodo eventualno konstruktivno zastarele, ampak, ako imajo v sebi kreposti Johna Ruskina, nas bodo veselile nešteto let in to je tudi od vrednosti za sodobno arhitekturo.

V uporabi novih materialov mora biti sodobni arhitekt skrajno skeptičen. To velja tudi za nekatere sodobne konstrukcije. V stanovanju zahteva vsak stanovalec mir in koliko so vredni zanj vsi lepi prostori, ako sliši vsako najmanjšo kretnjo sosedu, njegovo kihanje, kašljanje in kaj slabšega. V gotovih železobetonskih stavbah slišiš vsak korak iz pritličja v drugem, tretjem in petem nadstropju ali obratno. Zidalo se je v modernem konstruktivizmu in dalo človeku neudobno stanovanje. To je nepravilno. Sodobni arhitekt, ako zida s sodobnimi konstrukcijami bilo te ali one vrste, mora tudi vedeti njegove slabe strani in ukreniti vse potrebno, da se slabe strani omilijo ali popolnoma izločijo. Ne veljajo najlepši prostori, ako so pozimi mrzli in poleti prevročji. Vsi materiali in vse konstrukcije, katere izbira in odredi sodobni arhitekt, morajo biti tako izbrane in odrejene, da je udobnost, katera je samo privesek higijene, čim popolnejša. Za zunanje efekte sodobnega konstruktivizma in sodobnih materialov ne sme sodobni arhitekt žrtvovati niti najmanjšega delca udobnosti. Od raznih sodobno-gradbenih snovi, katere na ta ali oni način forsira industrija, imamo znanstvene preizkusne rezultate. Ti rezultati, izdelani v laboratorijih, teoretično priporočajo uporabo novih gradbenih snovi, v praksi in v daljši življenski dobi se pokaže, da priporočene gradbene snovi nimajo dobre lastnosti v oni meri, kot je to laboratorij določil. V praksi preizkušeni materiali, preizkušeni in izpopolnjeni v sestavi in izdelavi, so edino zanesljiv gradbeni material. Ta resničnost dober material more uporabljati sodobni arhitekt za trajne tvorbe. Poizkusne arhitekture ne sme biti na račun posameznika in tudi ne države. Ako industrija sili k uporabi kakega posebnega svojega gradiva, tedaj naj ona izvrši vse poizkuse in dokaže, da so njeni proizvodi resnično uporabni kot gradivo za dolgo vrsto let. Sodobna arhitektura, ako je vestna in čista špekulativnega značaja, mora dati sodobno najboljše v konstrukciji in izbera materiala, ker mora vedeti, da je ta sodobnost tudi za daljno bodočnost. Ona mora dati človeku vse najboljše, kar je tehnika in znanost v gradbeni stroki ustvarila. Vse, kar je novega ustvarjenega, mora biti v rokah sodobnega arhitekta v korist, zdravje in srečo človeštva. In ako človek gleda v prirodo, katera mu v tolikem obsegu razgrinja božanske lepote, ne sme ta človek nikdar pozabiti, da sme in mora zahtevati od kreatorjev domov in hramov, to je od arhitektov, da mu ustvarjajo brez ozira na vsa gesla, domove in hrame lepega izgleda, katerih se veseli on in se bodo veselili še pozni rodovi.

Verujem v dober razvoj sodobne arhitekture, ker so sodobni arhitekti po večini oboževalci prirode brez umetne šminke, ker so po večini propagatorji svobode in čistega socialnega mišljenja. Verujem v sodobno arhitekturo, ker njeni ustvaritelji delujejo neumorno človečansko in hočejo, da vsi, od najmanjšega do največjega žive kot človek. In ako je med posameznimi sodobnimi arhitekti velika razlika, — velika razlika v pojmovanju lepote, se bo to sčasoma izgladilo in za človeštvo bodo ustvarjena ne le s konstruktivnega pogleda, ampak tudi s pogleda trajne lepote, dobre arhitekture vredna dela.

STRESA

On ne donne rien si libéralement
que les conseils.

La Rochefoucauld

V povojnih časih doživljamo vedno več novih konferenc, o katerih piše skozi dneve in tedne vse svetovno časopisje. Ko pa prihaja vprašanje praktičnih rezultatov teh konferenc, pa se pojavlja pesimizem, ki je ravno nasproten optimizmu prejšnjih časov.

Pri vprašanju o razlogih, ki so dovedli do konference v Stresi, je jasno, da je do konference privedla kriza srednjeevropskih držav. Odveč bi bilo, če bi našim čitateljem naštevati vse težkoče, s katerimi se bore srednjeevropske države, saj o tem čitajo dan na dan v dnevnem časopisju pri nas in v inozemstvu. Najhujše pri vsej tej krizi pa je to, da obdonavske in vzhodne države sploh ne morejo več izpolnjevati svojih obveznosti do inozemstva, bodisi njih privatniki, bodisi države same. V celi vrsti držav je uveden moratorij za državne dolgove kakor tudi za privatne. Tako v Avstriji, Madjarski, Grčiji in Bolgariji. Pravkar se pogaja tudi Romunija s svojimi upniki za olajšave, Poljska je tudi vedno na slabšem, tudi naša država, ki je pokazala doslej še največ dobre volje in je do zadnjega časa izpolnjevala vse svoje obveznosti, se nahaja vedno bolj v gospodarski krizi. Skratka gospodarski polom nekaterih obdonavskih držav je tu. Ob takih razmerah tudi velesile niso mogle ostati mirne, saj so bile predvsem zainteresirane kot upniki pri vseh teh vprašanjih in tudi njim ne more biti vseeno, kako se godi dolžnikom, ki postajajo insolventni. Zato je bila tudi sklicana konferenca v Stresi, ki naj najde izhod iz sedanje gospodarske krize za obdonavske države s pomočjo velesil.

Konferenca v Stresi je trajala od 5. do 20. septembra 1932. Ves njen potek je pokazal, da se velesile nikakor ne morejo zediniti glede Srednje Evrope. To je popolnoma razumljivo za tistega, ki pozna interese velesil na Balkanu in v Srednji Evropi. Da Italija ne bo šla po isti poti kot Francija v teh vprašanjih, je jasno, ker vidi v marsikateri srednjeevropski državi eksponenta francoske politike. Da ima tudi Nemčija svoje račune, je tudi znana stvar. Mogli bi govoriti še dalje, toda že pri vsem tem se vidi zamačenost vsega problema, ki tvori tudi izhodno točko za vso zunanjo politiko teh držav in velesil. Kdor pozna količikaj interese in politiko velesil, ve, da ne bo moglo priti do takega sporazuma, ki bi prinesel malim državam olajšave.

Nekaj pravilnega je konferenca, odnosno na njej zbrani diplomati le doumela. Šla je s pravilne predpostavke, da se dajo dolgovi plačati le z izvozom. Seveda so industrijske države za to, da se dvigne izvoz iz agrarnih držav. Istočasno pa delajo vse, da ta izvoz ravno k sebi onemogočijo. Tako favorizirata svoje kmetijstvo Nemčija in Francija, med malimi državami samimi pa Avstrija in Češkoslovaška. Tudi Italija se nahaja na najboljši poti k tej politiki. Ob takih razmerah je ceniti za uspeh, če so se diplomati sporazumeli za ustanovitev žitnega fonda, ki naj omogoča malim državam stabilizacijo valut in plačevanje dolgov.

V tem je tudi praktično največji uspeh konference. Sklenjen je bil sporazum o valorizaciji žita, ki naj zagotovi agrarnim državam boljše cene

za kmetijske proizvode, da bodo pri izvozu dobile več kot dobe sedaj in seveda tako lažje odgovarjale svojim obveznostim. Sklenjeno je bilo, da se ustanovi valorizacijski fond v znesku 75 milj. švicarskih frankov. Za ta fond bi prišle v poštev naslednje količine žita: prva skupina: 16 milj. met. stotov pšenice, 15 milj. klajnega ječmena, 13·5 milj. stotov koruze. Za vse te vrste žita bi znašala preferenca 2 švic. franka, dočim bi bila v drugi skupini 1·5 švic. franka. V to skupino pa spadajo: 4 milj. stotov rži, 3 milj. stotov pivovarskega ječmena in 1 milj. stotov ovs.

Toda s tem problem agrarnih držav še ni rešen, kajti izvoz agrarnih držav vzhodne Evrope ni navezan samo na žito, ampak tudi na živino, v nekaterih državah kot n. pr. pri nas v še večji meri. Pomislimo samo na našo državo. Letos ne bo dosti pšenice za izvoz, dočim je bila lanska letina ogromna. Zato nam tudi mimogrede povedano vsi preferenciali ne morejo ničesar prinesiti. Mi smo v pšenici le v slučajih dobre letine znatna izvozna država, drugače pa ne. V našem izvozu sta mnogo večjega pomena les in živina. Za te proizvode pa naravno ni bilo dobiti ničesar, ker se je n. pr. uvozu živine uprla predvsem Nemčija, z njo pa tudi Avstrija. Zato konferenca v teh vprašanjih ni prinesla nobenih olajšav.

Tako nam je med praktičnimi uspehi preostalo le še, da govorimo o priporočilih posameznih komisij. Tu pa velesile in strokovnjaki z diplomati vred niso bili umazani. Dali so vsem malim državam kopicico lepih nasvetov, za katere pa je večinoma jasno, da jih morejo realizirati le z finančno pomočjo velesil. Naše čitatelje bo zanimalo, kaj so vse priporočili. V naslednjem podajamo priporočila konference v Stresi. Pripominjamo, da so nekatera prav aktualna, saj so bila sprejeta baš na podlagi naj-novejših razmer v nekaterih obdonavskih državah.

Priporočila gospodarske komisije

1. Za povečanje in izboljšanje trgovskih odnošajev srednje- in vzhodnoevropskih držav naj se uveljavi racionalnejša pogodbeno politika s sklenjanjem trgovinskih pogodb, ki dovoljujejo normalni razvoj trgovine med temi državami, torej med seboj in z ostalimi evropskimi državami.

2. Čimprejšnje ukinjenje omejitev v deviznem prometu.

3. Postopno odpravljanje ovir trgovine, uvoznih prepovedi in dovoljenj, indirektnega protekcijonizma, kontingentov itd.

4. Sklenitev mednarodne pogodbe o valorizaciji žita v srednje- in vzhodnoevropskih državah.

5. Glede tobaka naj se realizirajo priporočila posebnega odseka za študij razširjenja preferenčnih carin na druge kmetijske proizvode kot žito.

6. Promptna izpolnitev del gospodarske organizacije Zveze narodov glede veterinarskih predpisov.

7. Sodelovanje držav, ki so interesirane na izboljšanju organizacije žitne in lesne trgovine.

8. Nadaljevanje posebno po Avstriji, katere izvoz nima pretežno agrarnega značaja, začetih trgovinskih pogajanj.

9. Izboljšanje transportnih razmer na kopnem in na vodi, posebno s tehničnim sodelovanjem transportnih družb in olajšanje tranzitnih predpisov.

10. Sprejetje programa javnih del za izboljšanje gospodarskih razmer Srednje in Vzhodne Evrope, v posebno korist kmetijskih pridelkov.

11. Čimprejšnja izvedba mednarodnega sporazuma glede ustanovitve Mednarodne hipotekarne banke za zemljiški kredit in nadaljevanje prizadevanj Mednarodnega kmetijskega urada za ustanovitev mednarodnega zemljiškokreditnega zavoda za kratkoročna posojila.

Priporočila finančne komisije

Ta komisija je najprej ugotovila, da je enoten program zaradi različnega položaja vzhodnih držav nemogoč. Zato je mogoče podati le splošne smernice, katere priporoča komisija v realizacijo. Te so pa naslednje:

1. Doseči je treba faktično ravnotežje državnih proračunov ali pa ga vzdržati.

2. Emisijske banke naj se potrudijo aplicirati strogo kreditno politiko.

3. Finančna in gospodarska politika posameznih držav naj gre za tem, da prilagodi življenje svojih narodov novim razmeram, ki so nastale zaradi padca cen in nazadovanja uvoza kapitalov.

4. Glede kratkoročnih dolgov naj se uvedejo direktna pogajanja med upniki in dolžniki, da se omogoči odprava deviznih omejitev in omogoči neobhodno potrebna ozdravitev držav, v katerih so zmrznili kratkoročni krediti, to pa zato, da se dosežejo olajšave, ki bodo računale s stvarno vrednostjo zmrznjenih kreditov in z njihovim značajem.

5. Dolžniške države naj zato, da dosežejo za trgovino neobhodno potrebni minimalni kredit, po možnosti začno predkazovati dobljene kratkoročne inozemske kapitalije.

6. Da se naj porablja kratkoročni kapitali v državah, kjer tvorijo predmet posebnih ukrepov, čimprej mogoče v notranjosti države z isto svobodo kot domači kapitali.

7. Dolžnik, ki ne more spolnjevati svojih obveznosti, pa naj bo država, kakšna uprava ali pa zasebnik, se naj pravočasno sporazume z upniki, ki so edini poklicani dovoliti potrebne olajšave.

8. Če so potrebne pogodbe, naj imajo principiелno provizoričen značaj, ki vpošteva sedanji položaj in svetovno konjunkturo.

9. Z inozemskimi upniki se ne sme slabše postopati kot z domačimi.

10. Že sedaj pa se naj ukrenejo ukrepi, ki naj zagotove potrebna sredstva za pomoč. Države Srednje in Vzhodne Evrope naj v primernem trenutku izvedejo finančno sodelovanje, ki bo v stanu dovoliti jim ojačenje ali končno učvrstitev njih valute. V tem oziru je bilo predlagano, naj se osnuje s pomočjo vračljivih predujmov fond, v katerega bi vplačevale vse udeležene države in ki bo v slučaju potrebe dovoljeval emisijskim bankam posojila s primernim rokom.

Da vzamemo samo eno priporočilo, n. pr. zadnje. Kako si velesile predstavljajo, naj bolnik pomaga drugemu bolniku, ko vendar sam nima dovolj sredstev zase na razpolago. Če preidemo konkretno na obdonavske države, lahko s prispevki sodeluje pri tem edino Češkoslovaška, od katere pa tudi ni dosti pričakovati, deloma ker nima, deloma pa tudi, ker ne bo hotela dati, kar je tudi razumljivo.

Če pogledamo nazaj, s kakšnimi nalogami se je sestala konferenca, je pesimizem na mestu. Pomislimo samo, kaj je naročila konferenca posameznim komisijam: finančni in gospodarsko-kmetijski.

1. Valorizacija cen kmetijskih proizvodov: žito, živina, les in drugo.
2. Organizacija mednarodnega trga kmetijskih pridelkov.
3. Odstranitev trgovinskih omejitev vseh vrst.
4. Določitev dodatnih kontingentov v korist dolžniških držav za zaostala trgovska plačila.
5. Razčiščenje valutnega in finančnega položaja, predvsem devizne kontrole.
6. Vpostavitve plačilne bilance kmetijskih držav, ukrepi za likvidacijo zmrznjenih kmetijskih kreditov.
7. Organizacija mednarodnega kmetijskega kredita.
8. Pospeševanje javnih del.

Če ob takem programu pogledamo na rezultate, postaja jasno, da do rešitve ni moglo priti zaradi prevelikih nasprotij v interesih. Zato je prav, da se ob takih rezultatih nekoliko izučimo. Kakor ta, tako tudi druge gospodarske konference ne bodo prinesle onega ozdravljenja gospodarstva, čeprav bodo v marsikaterih ozirih pokazale praktične rezultate, katerih vrednosti nočemo že v naprej zanikati. Še bolj pa so rezultati konference nauk za male države, katerega so dobile od velesil, odnosno od onih držav, ki lahko pomagajo, da se naj postavijo na lastne noge in same rešujejo svoja gospodarska in finančna vprašanja. Zanašanje na tujo pomoč je postalo nevarno, ker danes nanjo ni mogoče misliti. Na finančne transakcije večjega obsega sploh ni mogoče misliti, manjši zneski pa samo odložijo sanacijo za nekaj časa in spravijo dolžnike v še večjo odvisnost od upnikov, ki se ne izraža samo na gospodarskem in finančnem polju, ampak tudi v politiki, kar lahko postane za življenje narodov usodno ob dani priliki. To je mnenje, ki ga je zastopal doslej dosledno Trgovski Tovariš, ko je svaril pred pretiranim optimizmom glede posojil in zagovarjal vedno tezo okrepitve domačega gospodarstva in kapitala.

PETER ŠILEC

ČESA JE TREBA ZA TRGOVSKI POKLIC?

Na čelu vseh poklicev koraka dandanes trgovec. On vzdržuje ogenj po vseh plavžih in fužinah, zanj brné in hrumé tovarne, zanj plovejo preko morja ladje; trgovec je, ki omogoča velemesta, ki razširja kulturo in civilizacijo v zadnjo gorsko vas, ki izzivlja grajenje novih cest in novih železniških prog in ki daje zaslužka milijonom in milijonom delavcev in delavk, uradnikov in uradnic.

Zato ni čudno, da sili vse v trgovski poklic. Toda tudi in predvsem za ta poklic je treba posebne nadarjenosti in usposobljenosti; treba ju je vedno bolj, čim težji so časi in čim večja je tekma. Kakor plavajo v morju milijarde ribic in živali, ki so le za hrano velikim ribam, so po svetu ubožci, ki se brez talenta in brez izšolanosti ukvarjajo s trgovino, da jih prej ali kasneje požre konkurenca nadarjenih in usposobljenih tekmecev. Brez solidne šolske podlage, brez naporenega učenja in temeljitega vežbanja v teoriji in praksi je dandanes trgovec uspešnega delovanja in napredovanja nemogoč.

V vseh poklicih zahtevajo vedno več, vedno višje in boljše kvalifikacije, a največje zahteva trgovski poklic današnje dobe. Tekma je katastrofalna za vsakogar, ki zna manj, a zmagovita za onega, ki zna več kakor drugi. Biti modrejši, urnejši, odločnejši, dalekovidnejši, spretnejši v svojem poklicu, mora biti stremljenje današnjega trgovca, ali pa izginiti s površja.

Minili so časi, ko so mogli v trgovini uspevati popolni analfabeti, ki so znali načekati jedva par kljuk; celo po vaseh delujejo danes trgovci s strokovno vzgojo in omiko, možje, ki se zavedajo, da brez časopisa in knjig ne morejo več izhajati in da se morajo neprestano iznovega učiti premišljati, ugibati in se posvetovati. Nekdanje mirne idilike ni niti med hribovskimi kramarji več. Danes ni več glavno delo z rokami, nego z možgani. Kdor tega noče spoznati, ostane šušmar, siromak in propade kmalu.

Tudi trgovina je borba, v kateri se napada in odbija. Le izšolan in izomikan trgovec umeje o pravem času pravilno naskočiti in se uspešno braniti, kadar je napaden. Moderni veletržec, ki žanje uspehe trajno, nima samo odlične in temeljite, po vsem svetu nabrane strokovne izobrazbe, nego se ponaša tudi s široko splošno omiko, vzgledno zunanjo oliko in ostrim poznanjem človeštva. Vse to si je mogel pridobiti le z resnim delom in vztrajnim učenjem, s potovanji in zasledovanjem napredkov v vseh panogah svetovne kulture. Zaplankanosti, ki izjavlja, da je ne briga in ne zanima nič drugega, nego lastno trgovstvo, omejenosti, ki je gluha in slepa za dogodke v svetovnem gospodarstvu, v mednarodni politiki in v mednarodni kulturi, današnja trgovina ne priznava, nego jo obsoja na pogin.

Glavni pogoji za dobrega trgovca so prirojena nadarjenost, temeljito in globoko šolanje, neumorno vežbanje pa trdno zdravje, vedra duša, uljudnost, simpatičnost, taktičnost, naglost v odločanju, jasno in kratko izražanje, poštenost, neomajna samozavest, strokovno znanje in poznanje robe. To je že cel paternošter pogojev, a še niso našteti vsi.

Gotovo je, da čmernež, ki nastopa odurno in žaljivo, ki izkuša zmerom slepariti, ki je bolehen in zato sam nase nevoljen in brezbrizen za svojo robo, ki ne zna do pike svojega poklica, ne more biti uspešen trgovec. Gotovo je pa tudi, da vseh teh glavnih lastnosti nima vsakdo, nego redkokdo, da si jih je treba šele pridobiti, priučiti in privzgojiti, da mora človek mnogo delati, preden se čim bolj približa idealu modernega trgovca. Brez talenta pa često ves napor in ves študij ne izdasta zadosti.

Orison Swett Marden piše v svoji knjigi »Temelji uspeha«:

»Kot trgovec nosiš svoj najbolj važni kapital v sebi. Tvoje glavno bogastvo so stroji tvoje duševnosti, in ako ne storiš vsega mogočega, da vzdržiš te svoje duševne stroje v odličnem stanju, si kakor kmet, ki pušča svoje drage poljedelske stroje na dežju in viharju, da jih uničijo sneg in vlaga. Tvoja spretnost, tvoja izkušnost, lahkota v izražanju, tvoj takt, tvoja uvidevnost in prevdarnost, poznanje ljudi, tvoj pogum, odločnost, sposobnost, da si znaš vedno takoj pomagati, tvoja vedrost in mirnost... vsaka posamezna tvoja lastnost je del tvojega trgovskega kapitala, je tvoj zaklad. Stanje, v katerem je ta tvoj zaklad, je popolnoma odvisno od skrbnosti, s katero paziš na motor, ki dovaja vsej tvoji duševni mašineriji silo. Ta motor pa je tvoje telo...«

(Nadaljevanje prihodnjič)

NAŠE GOSPODARSTVO V SEPTEMBRU IN OKTOBRU

Pred letom dni je ljubljanski Okrožni urad za zavarovanje delavcev napovedal v svoji statistični prognozi, da nam je jeseni pričakovati preokreta na bolje v naši gospodarski krizi. To prognozo je podal na podlagi prejšnjih tozadevnih izkusitev. Sedaj se že bližamo zimi, pa vendar bližnjega konca krize, katerega nam je napovedalo že toliko gospodarskih strokovnjakov, še ni videti. Vse kaže, da smo ta problem obravnavali doslej preveč mehanično, odnosno samo s statističnega stališča, ne da bi šli globlje iskat vzrokov. Vse matematične in statistične formule za prognozo niso pokazale posebnih sigurnih vrednosti, pač pa so odlično sredstvo za diagnozo. Seveda s tem še ne zanikamo vrednosti matematično-statističnih raziskovanj, toda vemo, da je še mnogo drugih faktorjev, ki odločilno posegajo v gospodarsko življenje, pa jih ni mogoče zajeti v statistične formule. Kriza, ki jo danes preživlja svetovno gospodarstvo, nima para v zgodovini kapitalizma in se zanj ne smejo aplicirati brez korektur prejšnji izsledki, prejšnji rezultati, prejšnje izkušnje gospodarske vede.

Vendar — seveda zelo splošno vzeto — nismo brez znakov, ki kažejo na oživiljenje gospodarstva. Predvsem opozarjamo na dvig cen, katerega opazamo zadnje čase. Seveda zaenkrat o močnem oživiljenju gospodarstva zaradi tega še ne more biti govora, kajti vse kaže, da se je kriza pri nas nekoliko stabilizirala. Uvedba ažija, o katerem bo še govora, pomeni delno omejitve uvoza, dočim je pričakovati naraščanje izvoza, ker zaradi skoro neizpremenjenih cen kmetijskih proizvodov konvenira izvoz v valutno močnejše države. Največja ovira našega izvoza pa so težkoče v plačilnem prometu, ki postajajo vedno večje. Tako je nazadnje Italija uvedla nov način plačevanja s 1. oktobrom in sicer tako, da plačujejo italijanski uvozniki samo 10 % svojih zapadlih zneskov v devizah, ostalih 90 % pa morajo polagati v lirah na vezane račune. Zaradi tega je tudi že odpotovala delegacija naše Narodne banke in pristojnih ministrstev v Rim na pogajanja za bodočo ureditev plačilnega prometa med našo državo in Italijo. Ta ureditev je velikega pomena za našo državo, ker je bila doslej naša trgovina z Italijo visoko aktivna: leta 1931 za 706 milijonov Din, v prvi polovici t. l. samo še za 195 milijonov Din. Italija je bila za nas važen izvor deviz v prometu izven kliringa. Tega se je tudi Italija zavedala in uravnavala po tem svojo gospodarsko politiko. Dobili smo sicer novo trgovinsko pogodbo z Italijo, ki je stopila v veljavo 1. junija, ki v našem lesnem izvozu ni prinesla izprememb, dočim je pomenila škodo v ostalih panogah, kakor smo že na tem mestu poročali. V zvezi s tem je tudi Narodna banka osvobodila vezane dinarske račune Italijanov, kar je imelo za posledico oslabitev dinarja predvsem v Curihu, ki datira ravno iz onih dni. Toda to je bilo za Italijo premalo in uvedla je znane omejitve v plačilnem prometu s prozornim namenom, da izenači svojo bilanco z našo državo v svojo korist, ker hoče vezati plačila v Italiji z dotokom plačil v naši državi. Kot gospodarsko glasilo moramo povdarjati pomen dobrih zvez z našim najboljšim odjemalcem, t. j. Italijo in je nujno potrebno, da se plačilni promet čimpreje uredi, saj vidimo, da je nastal v izvozu v Italijo velik zastoj, dočim bi v nasprotnem slučaju lahko naš izvoz oživel kakor je bilo računati zaradi valutarnih razmer, na kar so naši izvozniki tudi že računali. Na drugi strani smo pa napram Italiji preveč liberalni, ker oni za svoj izvoz k nam lahko svobodno razpolagajo z dinarji, ki jih mečejo na trg in pritiskajo tečaj.

V naši devizni politiki opazamo važne izpremembe. Narodna banka je začela konec avgusta prilagodevati tečaje na naših borzah inozemskim tečajem, vendar ni šla v tem daleč. Pač pa je uvedla prve dni septembra bonifikacijo 5 % za vse izvozne devize, katere kupuje od bank, odnosno izvoznikov (ta odstotek se računa od 80 % skupne vsote). Polagoma je začela ta odstotek zviševati in znaša sedaj že 20 %. Pokazalo se je tudi, da pri fiksnih tečajih v kliringih samo favoriziramo, odnosno še nadalje vzdržujemo visok uvoz, dočim bi morala biti baš naloga devizne politike v svrhu izboljšanja plačilne bilance zmanjšati uvoz in favorizirati izvoz. Zlasti nam je to potrebno za plačilo anuitet za naše inozemske dolgove, ki dosegajo znatno vsoto 1·3 milijarde. Od teh je odbiti zmanjšane izdatke v Franciji v znesku 0·4 milijarde, tako da gre letno v inozemstvo 0·9 milijarde Din samo za državne dolgove.

Med drugimi dogodki nam je omenjati, da so začeli listi pisati o nameranih ukrepih proti tezaviranju (zadrževanju in skrivanju trgovine), kar občutno ovira normalizacijo denarnega trga. Kasneje je bila ta vest uradno najodločneje zavržena. Priznavamo, da je tezaviranje gotovine ekonomsko, posebno danes v krizi denarnega trga škodljiv pojav, je pa psihološko razumljiv in dokazuje, da so potrebni ukrepi, za uvedbo normalnih razmer na denarnem trgu. Danes se toliko govori o zaščiti dolžnikov, na drugi strani pa vidimo, da so tudi upniki potrebni zaščite, saj izgubljajo svoj denar pri insolventah, pri nakupih vrednostnih papirjev, njih vloge v denarnih zavodih so postale nelikvidne itd. Ustvariti bo treba zopet psihozo zaupanja v stalnost gospodarskih razmer. Brez tega je sanacija gospodarstva nemogoča, ker je le ob stabilnosti gospodarskih faktorjev mogoče delati sigurne kalkulacije. Podjetnik mora vedeti, kaj se bo zgodilo jutri. ravnotako tudi mali človek, ki s svojimi prihranki istotako ustvarja narodno premoženje.

Z ozirom na naš devizni položaj smo v prejšnji številki poročali o razveseljivem dejstvu, da nam je francoska vlada dovolila moratorij za nekatera posojila. Obenem smo že tedaj dejali, da bo treba doseči olajšave tudi pri privatnih upnikih naše države. Saj smo videli iz zadnje razprave v »Trgovskem Tovarišču«, kako občutno breme tvorijo anuitete naših inozemskih posojil. Pomisliti je treba, da so vse postavke naše plačilne bilance postale nevažne in da prihaja denar v našo državo le še potom izvoza blaga. Naša zunanja trgovina se mora nujno aktivirati. V tem oziru pa sistem sedanjih kliringov odnosno plačilnih sporazumov ne prinaša rešitve. Pomisliti moramo, da kliring ponavadi pospešuje uvoz; to sicer sedaj ni slučaj zaradi azijske, vsekakor pa ima za posledico na eni strani izenačenje trgovinske bilance dveh držav, na drugi strani pa prihaja še vedno mnogo izvoza na kredit. V tem nas potrjujejo tudi dosedanja podatki o naši zunanji trgovini saj uvoz še vedno znaša mesečno nad 200 milijonov Din. Še vedno važno dejstvo je, katerega ne smemo prezreti, namreč, da v kliringih ne dobivamo več deviz, katere bi lahko porabili tudi za netrgovske namene. Danes se ogromni del naše zunanje trgovine razvija brez deviz. Saj imamo sporazume o plačilnem prometu s celo vrsto držav: Avstrijo (odpovedan za 20. oktober), Češkoslovaško, Nemčijo, Grčijo, Francijo, Švico ter Belgijsko-lexsemburško unijo. Vse te države so letos v prvi polovici leta dale 58,1 % vsega našega uvoza in vzele 50,9 % našega izvoza. Če prištejemo k izvozu še Italijo, kjer nam so zadnje odredbe tudi v največji meri odtegnile devize, je na novi način plačevanja vezanih 87,1 % vsega našega uvoza. Tako nam preostaja le še 13 % vsega našega izvoza, za katerega lahko dobimo devize, torej pri polletni vsoti okoli 180 milijonov 30 milijonov dinarjev mesečno.

Ureditve čaka tudi vprašanje saldov v raznih kliringih. Tako smo aktivni z Avstrijo za nekaj 80 milijonov Din (pri tem pa je pripomniti, da ta aktivni saldo vedno bolj pada), nadalje smo s Švico pasivni za ca. 70 milijonov Din (po pariteti), nadalje s Češkoslovaško za ca. 100 milijonov Din. Kako je z drugimi državami, ne vemo, odnosno je preteklo še premalo časa, da bi imeli dovolj podatkov na razpolago.

Istočasno naš devizni zaklad ni znanen. Po zadnjem izkazu Narodne banke je bilo deviz v podlagi 252,8 milj. Din. Če prištejemo še devize izven podlage, ki izkazujejo v zadnjih dveh izkazih tendenco k naraščanju, dobimo vsoto 349,5 milj. Če nočemo iti pod zakonito kritje 35 %, lahko oddamo od sedanjega zlatega in deviznega zaklada pri sedanjem obtoku in obveznostih po vidu ca. 60 milijonov Din deviz ali zlata. Če še k temu prištejemo devize izven podlage, se ta vsota lahko poveča nad 150 milijonov Din. To je pa znesek, ki ne dosega od daleč naših potreb. Pomisliti moramo, da potrebujemo deviz za izplačilo dveh kuponov predvojnih posojil 14. in 15. oktobra okoli 5 milijonov francoskih frankov. Nadalje potrebujemo za izplačilo kupona obeh Blerov 1. novembra brez amortizacije 1,648.550 dolarjev. V proračunu za 1932. do 1933. je vnesen za obresti in amortizacijo Blerovih posojil znesek 253,5 milj. Din. Če ta znesek razdelimo na oba plačilna termina, 1. maj in 1. november, odpade na en termin vsota 126,7 milj. dinarjev. Odbivši izdatke za one kupone, ki so v rokah naših državljanov, potrebujemo za ostale še najmanj 100 milijonov Din. Potem prihaja še važni termin 1. decembra, ko zapade kupon 7 % stabilizacijskega posojila iz 1. 1931. in kupon 6 in četrt odstotnega monopolskega posojila. Za ti dve posojili znaša izdatek približno 130,4 milj. Din, skupno torej za oba roka: 1. november in 1. december 230 milijonov Din.

Izkazi Narodne banke so bili naslednji (v milj. Din):

Aktiva:	8. sept.	15. sept.	22. sept.	30. sept.	8. okt.	15. okt.
zlató	1.762·9	1.762·9	1.762·9	1.762·9	1.762·9	1.763·0
valute	1·6	2·6	2·8	0·7	1·3	1·6
devize	245·0	242·8	240·6	267·0	255·1	252·8
skupna podlaga	2.009·5	2.008·2	2.006·4	2.030·9	2.019·3	2.017·4
devize izven podlage	84·2	84·2	85·5	85·8	91·5	96·7
kovani denar	157·1	134·4	116·6	104·9	96·5	89·7
menična posojila	2.074·7	2.081·4	2.101·7	2.129·5	2.185·5	2.196·6
lombardna	356·4	356·3	355·4	352·3	352·3	352·3
prejšnji predujmi državi	1.809·1	1.809·3	1.809·6	1.809·8	1.809·9	1.810·1
predujmi državi	600·0	600·0	600·0	600·0	600·0	600·0
Pasiva:						
obtok bankovcev	4.868·3	4.772·5	4.728·2	4.832·8	4.881·1	4.796·7
drž. terjatve	13·3	18·6	14·6	1·8	3·9	7·1
žiroračuni	345·8	388·1	421·6	450·1	392·8	378·9
drž. gosp. podjetja	336·0	386·1	402·7	343·2	320·0	410·3
obveznosti po vidu	695·8	793·2	838·9	795·0	716·7	796·3
obtok in obv. po vidu	5.564·1	5.565·7	5.567·2	5.627·8	5.597·8	5.593·0
obveznosti z rokom	1.447·8	1.439·7	1.421·8	1.412·1	1.472·8	1.479·4
odstotek kritja	36·11	36·08	36·03	36·08	36·07	36·06
samo zlato kritje	31·68	31·67	32·66	31·32	31·49	31·52

Ti izkazi banke kažejo v zadnjih mesecih predvsem, da je prišel v obtok kovani denar, kar smo zabeležili že v prejšnjem poročilu. Prvikrat se je pojavilo kovano srebro v izkazu Narodne banke 22. julija, ko je prispela prva partija 10 dinarskih srebrnikov. Tedaj je narastel kovani denar v blagajnah Narodne banke od 51·4 na 86·4 milj., torej za 35 milj. Din. Drugič je narasla ta postavka 15. avgusta in sicer od 80·2 na 121·3 milj., torej za nad 40 milijonov. Končno je v večji meri narasla ta postavka dne 31. avgusta, ko je prišla zadnja partija, in sicer od 126·3 na 156·9 milj., odnosno za ca. 30 milijonov Din. Od tedaj pa vsota kovanega denarja v blagajnah Narodne banke stalno pada. Po najnovejšem izkazu za 15. oktober znaša samo še 89·7 milj. in se je torej od najvišjega stanja, ki je bil 8. septembra, zmanjšala za 67·4 milj. Din.

Posojila banke stalno naraščajo radi sezijskih potreb našega gospodarstva, kar je vsako leto stalen pojav v jeseni in razumljivo. Prvo znatnejše naraščanje posojil, predvsem v eskontu je bilo zabeleženo za ultimo julija, kasneje pa so v avgustu posojila celo padla, september pa je prinesel zopet stalno naraščanje posojil, ki so že presegla vsoto (z lombardom vred) 2 in pol milijard Din. Lombard izkazuje septembra in oktobra celo tendenco k padanju, dočim je eskont dosegel višino, katere zgodovina naše emisijske ustanove ne pozna.

Med pasivi se obtok bankovcev giblje stalno med ca. 4·8 in 4·9 milijarde Din. Državne terjatve so znatnejše le sredi meseca, proti ultimu pa se zelo zmanjšajo radi izplačilnih potreb. Podobno je z žiroračuni, ki se vedno bolj pretvarjajo v obveznosti z rokom, za katere ni treba kritja v zlato in devizah. Deloma pa so jih absorbirale sezijske potrebe gospodarstva. Pozornost zasluži gibanje dobroimetij državnih gospodarskih podjetij.

Odstotek kritja se stalno giblje na višini 36 % in nekaj čez. Podobno se drži samo zlato kritje okoli 31·5 %.

Hranilne vloge naših 20 največjih bank so znašale po podatkih v četrtletnem poročilu Narodne banke konec junija t. l. 4.010 milijonov Din, upniki pa 1.610 milijonov Din; skupno torej 5.620 milijonov Din, dočim so znašale konec marca letos skupno 6.015 milijonov Din.

Bilanca Državne hipotekarne banke z dne 31. avgusta izkazuje tele najvažnejše postavke (vse v milijonih Din, v oklepajih stanje dne 31. julija 1932):

Aktiva: blagajna 12·8 (8·6), žiroračun pri Narodni banki in Poštni hranilnici 19·5 (46·7), blagajniški zapisi Narodne banke 12·0 (33·0), posojila: hipotekarna 2271·4 (2289·6), komunalna 561·9 (544·8), vodnim zadrugam 76·7 (76·7), menično-hipotekarna 47·2 (49·1), lombardna 127·2 (126·0), domače menice 133·5 (129·6), nepremičnine 134·0 (130·8), tek. rač. finančnega ministrstva po posojilu iz l. 1929. in 1930. 118·4 (113·4), aktivni tekoči računi 97·0 (78·4), tek. rač. finančnega ministrstva po začasnem posojilu 175·0 (175·0), efekti 104·5 (101·2), efekti fondov 78·7 (78·7), razna aktiva 234·7 (227·7).

Pasiva: samostojni fondii 138.5 (119.4), fondii iz glavnice javnih ustanov 1224.1 (1283.9), hranilne vloge 733.3 (733.5), fondii 92.1 (92.1), založnice in obveznice v obtoku 837.5 (837.5), predujem iz l. 1929. 21.9 (21.9), iz l. 1931. 87.6 (87.6), iz l. 1931. 27.5 (27.5), lombard pri Narodni banki 247.0 (247.0), redni tek. rač. finančnega ministristva 0.3 (0.8), posebni 31.3 (31.3), predujem iz l. 1913. 5.0 (5.0), sekvester 25.9 (25.9), tek. rač. finančnega ministristva 35.9 (35.9), Battignolles 60.5 (65.8), posebna vloga 71.1 (71.1), pasivni tek. računi 299.0 (320.8), razna pasiva 261.4 (249.5). Bilančna vsota banke je neznatno padla: od 4206.6 na 4202.2 milj. dinarjev.

Mesec avgust izkazuje znatno zmanjšanje likvidnosti banke, dočim so se najbolj povečala komunalna posojila. Med pasivi je bil padee fondov in glavnice javnih ustanov le deloma kompenziran z narastom samostojnih fondov. Privilegirana agrarna banka ne objavlja svojih bilančnih pregledov. Le v zadnjem tromesečnem poročilu imamo nekaj podatkov o njenem poslovanju. Iz teh podatkov je razvidno, da je banka v drugem tromesečju t. l. le malo razširila svoje poslovanje, kajti hipotekarna posojila so ostala skoro neizpremenjena, zadružna posojila pa so narasla v neznatni meri: na 257 milijonov. Din. Med pasivi so narasle vloge v tek. računih od 18 na 29 milijonov Din, ravnotako so se tudi nekoliko povečale vloge na knjižicah.

Poštno-hranilni promet izkazuje v avgustu povečanje števila vlagateljev za 3476 na 203.686. Hranilne vloge same pa so narasle od 383.8 na 391.2 milj. Nadalje se je v poštno-čekovnem prometu število računov per saldo povečalo za 129. Pač pa je saldo na teh računih padel od 846.0 milj. konec julija na 778.3 milj. konec avgusta, kar pomeni mobilizacijo večjih sredstev za jesensko kmetijsko kampanjo. Oživiljenje izkazuje promet na čekovnih računih, ki je narastel od 4.666.7 milj. Din v mesecu juliju na 4.802.8 milj. Istočasno pa je padel odstotek brezgotovinskega prometa od 46.79 na 45.67 %.

Tudi v septembru so hranilne vloge nadalje narasle in sicer na 400.8 milj., dočim se je število vlagateljev povečalo za 3.275. Nadalje je število poštno-čekovnih računov naraslo za 77 na 21.553, poleg tega je saldo teh računov narastel od 778.3 milj. v začetku meseca na 833.1 milj. Din, promet je tudi narastel (v manjši meri) in sicer na 4.836.6 milj. Din, v večji meri pa odstotek brezgotovinskega prometa, ki je zopet dosegel 46.94%.

Število denarnih zavodov pod zaščito narašča, zlasti se te zaščite po čl. 5 poslužujejo sedaj mali denarni zavodi. V naslednjem navajamo seznam vseh denarnih zavodov, ki so zaprosili doslej za zaščito obenem z datumom njih uredbe: Prva hrvatska štedionica, Zagreb, 24. aprila; Ljubljanska kreditna banka, 26. maja; Banka i štedionica Gorskog Kotara, Ravna gora, 11. junija; Muslimanska kreditna banka, Foča, 11. junija; Bokeška banka, Kotor, 11. junija; Jugoslavenska privredna zadruga z o. z., Sarajevo, 13. julija; Srbska kreditna banka, Ključ, 16. julija; Srbska sremiska banka, Ruma, 16. julija; Jugoslovanska združena banka, Zagreb, 29. avgusta; Hrvatska banka, Vareš, 21. avgusta; Koprivniška banka, 29. avgusta; Podrinska produktna banka, Šabac, 15. septembra; Beogradska banka »Merkur«, 7. oktobra; Hrvatska katolička štedionica, z o. z., Mostar, 14. oktobra; Trgovačka banka, Vršac, 14. oktobra; Takovska banka, kom. dr., Gornji Milanovac, 17. oktobra. S tem je število denarnih zavodov, ki so dobili zaščito po čl. 5 zakona o zaščiti kmeta, naraslo na 16.

Gibanje naše zunanje trgovine je bilo v tekočem letu naslednje (v milj. Din):

	Uvoz		Izvoz	
	1931	1932	1931	1932
januar	410.3	228.2	384.1	218.3
februar	388.3	229.4	333.1	203.7
marec	543.2	246.4	441.9	212.7
april	461.6	248.9	429.5	271.0
maj	393.5	234.3	376.9	219.8
junij	384.7	203.0	350.3	246.7
julij	388.1	199.1	351.3	172.2
avgust	388.8	233.4	584.4	216.5

Pri podatkih za avgust nam je vpoštevati, da smo lani imeli rekorden izvoz pšenice, ki je znašal samo v tem mesecu 232.4 milj. Din. Če to svoto odbijemo od skupnega izvoza, dobimo za lanski avgust samo 252.5 milj. Din. Letos je znašal v

avgustu izvoz pšenice samo 8·6 milj. Din. V primeri z avgustom lanskega leta je naš uvoz padel po količini za 7% po vrednosti pa za 40%. Nadalje je bil letos naš izvoz manjši v primeri z avgustom lanskega leta po količini za 51·4, po vrednosti pa za 63·0% (iz gori omenjenih vzrokov). V avgustu letos je bila naša zunanja trgovina pasivna za 16·9 milj., lani v avgustu je bila aktivna za znatno vsoto 195·5 milj. Din. Toda lanska aktivnost ni pomenila mnogo, ker smo izvažali pšenico proti kasnejšemu plačilu, ki je prispelo deloma šele pomladi.

Skupno je v prvih 8 mesecih t. l. znašal naš izvoz 1.435.569 ton v skupni vrednosti 1.760·8 milj. Din, dočim je lani v prvih 8 mesecih leta znašal 2.249.765 ton za 3.251·6 milj. Din. Izvoz je torej po količini bil za 36·2%, po vrednosti pa za 45·85% manjši kot lani. Nadalje je letos v prvih 8 mesecih znašal naš uvoz 531.421 ton za 1.822·8 milj., dočim je lani znašal v istem času 762.137 ton za 3.358·5 milj. Din. Padec uvoza znaša torej po količini 30·3%, po vrednosti pa 45·7%. Letos je bila skupna naša trgovinska bilanca pasivna za 62·1 milj., lani pa je bila v istem času tudi pasivna in sicer za 106·9 milj. Din.

Indeks cen, ki ga objavlja Narodna banka za cene v veletrgovini na podlagi cen leta 1926, kaže letos tole gibanje (po skupinah proizvodov):

	rastlinski	živalski	miner.	industr.	skupno	uvozni	izvozni
januar	69·0	69·5	75·7	69·2	67·8	65·1	66·4
februar	70·3	57·6	75·7	68·8	67·3	64·4	65·3
marec	76·0	55·0	76·7	68·3	67·8	65·8	66·7
april	74·3	53·6	76·4	66·2	66·1	68·2	65·8
maj	73·5	53·5	75·8	65·0	65·4	67·7	61·9
junij	72·2	55·0	76·4	63·4	64·9	67·9	64·9
julij	73·2	57·2	76·4	63·4	65·6	66·1	61·1
avgust	64·0	53·6	77·3	63·4	62·6	66·5	57·0
september	57·7	56·8	74·8	64·0	61·8	68·3	56·3

Ta indeks cen je kaj značilen. Predvsem nam kaže, da so poleti padle cene kmetijskih proizvodov, kar je na eni strani razvidno iz cen rastlinskih proizvodov, na drugi strani iz nadaljnega padanja cen izvoznih proizvodov. Nekoliko izboljšanja je zabeležiti pri cenah živine in živalskih proizvodov. Posebno je bilo gibanje cen mineralnih proizvodov, med katere spada v prvi vrsti bencin. Znano pomanjkanje bencina v avgustu t. l. je dovedlo do občutnega zvišanja cen, ki pa je v septembru ponehalo. Zelo značilno je, da so se cene industrijskih proizvodov začele dvigati. Na eni strani je treba vpoštevati dejstvo, da je bila n. pr. zvišana trošarina na sladkor v mesecu avgustu. Dalje so začele naraščati cene sirovin, ki jih potrebuje za fabrikacijo naša industrija, deloma radi dviga cen sirovin v inozemstvu, deloma radi uvedbe ažija, ki je podražil sploh vse uvoženo blago. Zato vidimo tudi, da je najbolj narastel indeks cen uvoznih predmetov. Prvikrat smo opazili dvig cen uvoznih proizvodov v zvezi z novimi deviznimi razmerami meseca marca in aprila, o katerih smo že tedaj poročali. Kasneje pa je indeks cen polagoma začel popuščati in dosegel v juliju zopet stanje 66·1, kasneje pa se je zopet začel dvig, ker je postal ažijo vedno občutnejši, dokler ga celo sama Narodna banka ni začela uvajati v svojem deviznem poslovanju. Zato je v avgustu indeks cen uvoznih proizvodov narastel na 66·5, v septembru pa celo na 68·3, pričakovati pa nam je še nadaljnega dviga.

Tečaji državnih papirjev na naših borzah so bili letos naslednji (vzete so notacije zagrebške borze):

	7% inv. pos.	vojna škoda	8% Bler. pos.	7% Bler. pos.
31. decembra 1931	60.— blago	230.— — 235.—	58.— blago	47·50 — 49.—
29. januarja 1932	55·50 — 57.—	225.— — 228.—	50.— — 51·50	45·75 — 46·25
29. februarja 1932	61·50 — 62·25	246.— — 247.—	53.— — 53·75	47.— — 47·25
31. marca 1932	61.— — 62·50	223.— — 225.—	56·50 — 57.—	52·50 — 53.—
29. aprila 1932	52.— — 55.—	188.— — 192.—	50.— — 52·50	45·50 — 46.—
31. maja 1932	52·50 blago	182.— — 185.—	42.— — 45.—	39.— — 39·50
30. junija 1932	48.— — 50.—	174.— — 176.—	42.— blago	35·50 — 37.—
29. julija 1932	48.— — 50.—	200.— — 203.—	42.— — 45.—	41.— — 41·75
31. avgusta 1932	49.— — 52.—	193.— — 194.—	44.— — 45.—	41.— — 41·625
30. septembra 1932	49.— denar	177.— — 178.—	44.— — 46.—	41.— — 41·50
21. oktobra 1932	50.— blago	168.— — 172.—	37.— — 38·50	34·50 — 35·50

Zvišanje tečajev na borzi v Newyorku je pripomoglo tudi našim dolarskim papirjem k višjim tečajem na domačih borzah, ki so potegnili za seboj tudi dinarske državne papirje. V sredi meseca oktobra pa so se začele množiti vesti o transfernih težkočah, poleg tega pa je prišla še iz Pariza vest o kuponih, ki so zapadli 14. in 15. oktobra t. l. (predvojna posojila). Zaradi tega so tečaji izredno popustili pri dolarskih papirjih. Le 7% dolarsko posojilo Državne hipotekarne banke, katerega kupon je bil 1. oktobra honoriran v redu, se je držalo znatno bolje kot ostali papirji. Bilo je znatno višje kot istoobrestno državno Blerovo posojilo (tečaj je bil zanj v petek, 21. oktobra 43—44, dočim je bil 7% Bler kot zgoraj razvidno 35·50—36·50).

Število zavarovancev pri ljubljanskem Okrožnem uradu je padlo v primeri z julijem za 612 na 80.508. Nadalje je v avgustu padlo za 1.311 na 79.197.

Sedaj se redno objavljajo podatki o državnih financah, kar je za mirno presojo našega finančnega položaja velike važnosti. V naslednjem podajamo kratek pregled državnih dohodkov in izdatkov v tekočem proračunskem letu (vse v milijonih Din):

	Splošna državna uprava			
	dohodki		izdatki	
	proračun	faktični dohodki	proračun	faktični izdatki
3 meseci 1932				
(april, maj in junij)	1.893·8	1.241·7	1.893·8	1.519·5
julij	631·3	465·3	631·3	427·1
avgust	631·3	595·1	631·3	451·6
skupno 5 mesecev	3.156·3	2.297·3	3.156·3	2.397·7

	Državna gospodarska podjetja			
	dohodki		izdatki	
	proračun	faktični dohodki	proračun	faktični izdatki
3 meseci	1.125·3	866·1	937·0	853·2
julij	375·1	214·9	312·3	273·1
avgust	375·1	275·6	312·3	277·7
skupno 5 mesecev	1.875·4	1.414·8	1.561·7	1.343·7

Iz teh podatkov je razvidno, da je bil posebno v avgustu donos dober, kar je na eni strani pripisovati zapadlim obrokom nekaterih davkov, na drugi strani pa povečanju prejšnjih davkov in uvedbi novih.

Ljubljana, 22. oktobra 1932.

GOSPODARSKA KNJIŽEVNOST

Trgovinska politika. Dr. Albin Ogris. Ljubljana 1932. Samozaložba.

»Naša doba je prenapolnjena trgovinsko-politične problematike. Sporov in interesnih nasprotij glede mednarodne izmene gospodarskih dobrin je bolj, kakor kdaj, na prebitek. Ni ga naroda, ki bi si danes ne prizadeval, da se izmota iz kaotičnega stanja, v katero je zašla trgovinska politika. Sredstev in poti je pa zelo mnogo, tako da pravilna izbira med njimi ne šteje k najenostavnejšim poslom.

Zavoljo tega poskus, podati kratek pregled sedanjega stanja in opisati glavne smeri, ki se križajo na kompliciranem področju mednarodnega gospodarskega prometa, ne more biti čisto odvišen.«

Tako je zapisal pisatelj sam v predgovoru in moramo mu pritrditi pravilno ocenjujoč pomen te knjige, ki bo obogatila slovensko gospodarsko književnost. V današnjih časih zasluži baš ta grana gospodarske vede

posebno pozornost. Preživljamo dobo silne gospodarske vojne, ki vihra preko vsega sveta in vprašanja trgovinske politike niso bila nikoli tako nujna in pereča, kakor so ravno sedaj. Tudi za naše slovensko gospodarstvo ni bilo to vprašanje še nikoli tako nujno, kakor je sedaj z ozirom na naše jugoslovanske gospodarsko-politične prilike, ko moramo stremeti, da pomembno in vplivno sodelujemo kot važen činitelj v gospodarskem življenju naše jugoslovanske domovine.

Obširna knjiga, z lepim in razločnim tiskom na dobrem papirju, obsega 337 strani in je vsega spoštovanja vredno delo, tembolj če pomislimo, da je imel pisatelj srčnost, izdati jo v samozaložbi v teh časih in razmerah.

Vsebina je poučna in zanimiva. V prvem poglavju so razprave o teoriji in pomenu vnanje trgovine, o predmetih mednarodnega prometa in o trgovinski in plačilni bilanci. — Drugo poglavje: Bistvo in smisel trgovinske politike. — Tretje poglavje: Metodična načela trgovinske politike (sistem svobodne in zaščitne trgovine). — Četrto poglavje obsega sredstva zaščitnega sistema in obravnava carinsko-tehnične pojme, učinkovanje carine, carinske zaščite, agrarne carine in pomen te zaščite za narodno blagostanje. Dalje obravnava administrativno zaščito z železniško tarifno politiko, izvoznimi in uvoznimi prepovedmi, pospeševanjem domače potrošnje in domačega proizvajanja, nakar obravnava državne monopole. — V petem poglavju so trgovinske pogodbe. — Šesto poglavje obravnava valutno politiko, — sedmo vnanjo kreditno politiko in v — osmem poglavju najdemo zgodovino trgovinske politike: stari in srednji vek, merkantilistično dobo, dobo gospodarskega liberalizma, potem protekcionizma ter imperializma in slednjič trgovinsko-politične pravce v letih 1919—1932. — V devetem poglavju sledi trgovinska politika kraljevine Srbije in kraljevine Jugoslavije. — V bibliografiji so navedeni obsežni viri znamenitih gospodarskih pisateljev in znanstvenikov, ki so služili pisatelju pri njegovem delu.

Dokler je teklo gospodarsko življenje ubrano po svojih tirnicah, se širše občinstvo ni toliko zanimalo za razna gospodarska vprašanja. Sedaj, ko se je iztiril in zmešal dolgoletni gospodarski ustroj, ko iščemo nova peta in sredstva, da pride gospodarsko zopet v red, ubranost in določeno ustrojstvo, ki bo odgovarjalo spremenjeni obliki in potrebam posameznih gospodarskih enot, sedaj ko čuti vsakdo na lastni koži to zmešnjavo gospodarskega življenja, je zanimanje za taka vprašanja nastopilo tudi med najširšimi plastmi družbe in vsakdo, bodisi, da je posredno ali neposredno prizadet, skuša doumeti te prilike in po svoje odmotati nevšečnosti, ki so nastale. Vsem tem bo ta knjiga dobro služila.

Knjiga ni pisana le učeno, abstraktno in strogo strokovno, temveč bolj preprosto, tako da je namenjena torej predvsem za najširše kroge onega občinstva, ki se zanima za trgovinsko-politična in sploh gospodarska vprašanja.

Cena knjige je 135 Din in jo je dobiti v knjigarnah in pri avtorju v Ljubljani, Ciril-Methodova ulica.

T O I N O N O

Stečaji in prisilne poravnave v mesecu avgustu in septembru 1932

Društvo industrijcev in veletrgovcev v Ljubljani objavlja za čas od 1. avgusta do 31. avgusta 1932 sledečo statistiko (številke v oklepaju se nanašajo na isto dobo preteklega leta):

1. Otvorjeni stečaji:

V Dravski banovini 9 (8), Savski 4 (—), Vrbaski 1 (—), Primorski — (3), Drinski 4 (2), Zetski — (2), Dunavski 8 (7), Moravski 2 (2), Vardarski 6 (5), Beograd, Zemun, Pančevo 5 (4).

2. Otvorjene prisilne poravnave izven stečaja:

V Dravski banovini 33 (3), Savski 24 (11), Vrbaski 4 (—), Primorski 9 (—), Drinski 8 (3), Zetski 2 (1), Dunavski 7 (22), Moravski 1 (—), Vardarski 4 (—), Beograd, Zemun, Pančevo 8 (4).

3. Odpravljeni stečaji:

V Dravski banovini 6 (4), Savski 3 (3), Vrbaski 2 (—), Primorski 1 (2), Drinski 2 (2), Zetski 2 (—), Dunavski 4 (2), Moravski 2 (1), Vardarski 1 (2), Beograd, Zemun, Pančevo 1 (4).

4. Odpravljene prisilne poravnave izven stečaja:

V Dravski banovini 12 (5), Savski 16 (3), Vrbaski 3 (—), Primorski 6 (1), Drinski 9 (1), Zetski — (—), Dunavski 17 (8), Moravski — (—), Vardarski — (1), Beograd, Zemun, Pančevo 6 (4).

Za čas od 1. septembra do 30. septembra 1932:

1. Otvorjeni stečaji:

V Dravski banovini 9 (2), Savski 9 (10), Vrbaski 1 (—), Primorski 5 (4), Drinski 7 (6), Zetski 2 (3), Dunavski 7 (9), Moravski 6 (5), Vardarski 6 (4), Beograd, Zemun, Pančevo 3 (—).

2. Otvorjene prisilne poravnave izven stečaja:

V Dravski banovini 21 (9), Savski 14 (18), Vrbaski — (—), Primorski 5 (—), Drinski 7 (5), Zetski 1 (1), Dunavski 6 (18), Moravski — (—), Vardarski 1 (2), Beograd, Zemun, Pančevo 7 (3).

3. Odpravljeni stečaji:

V Dravski banovini 5 (—), Savski 5 (6), Vrbaski 1 (—), Primorski 2 (—), Drinski 4 (5), Zetski — (1), Dunavski 5 (4), Moravski 13 (4), Vardarski 2 (4), Beograd, Zemun, Pančevo 2 (2).

4. Odpravljene prisilne poravnave izven stečaja:

V Dravski banovini 15 (10), Savski 21 (4), Vrbaski 2 (—), Primorski 6 (1), Drinski 14 (4), Zetski 3 (—), Dunavski 16 (28), Moravski 3 (2), Vardarski 1 (—), Beograd, Zemun, Pančevo 7 (—).

Bilanca socialnega zavarovanja v letu 1931

«Radnička zaščita» organ Osrednjege urada za zavarovanje delavcev v Zagrebu je objavila bilanco Osrednjege urada za zavarovanje delavcev za leto 1931. Bolniško zavarovanje izkazuje 31·16 milijona Din deficita. L. 1930 je znašal deficit te zavarovalne panoge le 3·8 milijona Din. Lansko leto je bilo 18 okrožnih uradov pasivnih napram 16 v letu 1930. Aktivna sta bila le Trgovsko bolniško in podporno društvo v Ljubljani in Bolniška blagajna Beogradske trg. omladine.

Nekaj statistike o kmečkih dolgovih

Odkar se je uveljavil kmečki moratorij je postalo vprašanje kmečkih dolgov aktualno.

Po podatkih, ki jih je zbralo ministristvo za kmetijstvo, znašajo kmečki dolgovi skupno 6.072.558.295 Din, ki odpadejo na 622.910 kmetovalcev.

Ta vsota odpade: na denarne zavode 1.997 milijonov Din odnosno 32·90% celokupne zadolžitve.

Kmečki dolgovi pri zasebnikih znašajo 2688·8 milijona Din — 44·27%; kmečki dolgovi v zadrugah 746·3 milijona Din — 12·29%, pri privilegirani agrarni banki 461·4 milijona Din — 7·60% in pri državni hipotekarni banki 178·5 milijona Din — 2·9%. Po tem izkazu stoje zasebni upniki na prvem mestu in je potemtakem vsekakor razumljivo, da je zaradi kmečkega dolga 2688·8 milijona Din pri zasebnikih — zlasti prihaja tu v poštev trgovina, — gospodarska in plačilna moč trgovstva močno opadla.

Na Dravsko banovino odpade od skupne vsote kmečkih dolgov 1.044 mi-

lijonov 795.756 Din in to na 58.432 dolžnikov. Dravska banovina stoji v pogledu višine kmečke zadolžitve v državi na drugem mestu; pred njo je le Dunavska banovina s skupno vsoto 1.603.361.788 Din, ki pa odpade na 83.030 dolžnikov.

Od skupne kmečke zadolžitve v Dravski banovini (1.044.795.756 Din) odpade na dolgove pri državni hipotekarni banki 0·6%, pri priv. agrarni banki —%, pri bankah 33·4%, pri zadrukah 9·6%, pri zasebnikih pa 46·8%.

Tudi je v Dravski banovini zadolžitev na enega dolžnika najvišja in znaša 17.913 Din, medtem ko znaša zadolžitev na enega dolžnika v Dunavski banovini, ki izkazuje sicer najvišjo vsoto kmečkih dolgov, le 10.332 Din.

Dohodek carinarnic

Dohodek vseh carinarnic v državi je znašal leta 1930 — 1499·3 milijone Din, preteklo leto pa 1164·3 milijone Din. V Dravski banovini so imele dohodka na carinah: carinarnica v Ljubljani: 1930 — 151·2 milijona Din, 1931 — 116·0 mil. Din (24% manj); v Mariboru: 1930 — 115·7 mil. Din, 1931 — 92·7 mil. Din (21% manj); na Jesenicah: 1930 — 25·3 mil. Din, 1931 — 22·0 mil. Din (12% manj).

Kako aktivirati našo trgovinsko bilanco

«Glasnik Zavoda za pospeševanje zunanje trgovine» je objavil v zadnji številki članek, v katerem razpravlja o sredstvih, ki naj pripomorejo naši trgovinski bilanci do aktivnosti in pravi:

Kljub temu, da večina držav omejuje uvoz, je Jugoslavija, čeprav od vseh strani obdana z visokimi carinskimi zidovi, vodila jako liberalno trgovinsko politiko. Majhne izpremembe v carinski tarifi niso niti malo ovirale uvoza inozemskega blaga. Jugoslovanska carinska tarifa je ostala v glavnem ona iz leta 1925, medtem ko so v tem razdobju mnoge države v Evropi znatno povečale postavke svoje carinske tarife ali uvedle nove uvozne carine. Inozemski uvozniki morejo neovirano uvažati v našo državo neomejene količine blaga, ker naša država ni kontingentirala uvoza, kot so to storile druge države. — V kolikor je uvoz tujega blaga v našo državo opadel, je to pripisovati le oslabitvi kupne moče širokih plasti naroda.

Nasprotno pa so nekatere države uvedle ovire našemu izvozu z namenom, da zaščitijo svojo valuto, domačo proizvodnjo in delo. Posledica tega je bilo zvišanje carin, kontingentiranje, uvozne prepovedi, kontrola deviz, odpovedi trgovinskih pogodb itd. Tem državam gre predvsem za to, da ovirajo uvoz in da se količine onih predmetov, ki se morajo uvoziti iz potrebe ali drugih gospodarskih razlogov, kontingentirajo in da se s temi kontingenti favorizirajo države, ki tudi s svoje strani favorizirajo uvoz iz teh držav, ali pa iz kakih drugih političnih razlogov.

Naravno bi torej bilo, da bi tudi naša država, ki je doslej stala na načelu prostega uvoza, pokrenila, da bi se favoriziral uvoz iz onih držav, ki favorizirajo naš izvoz. Način mednarodne izmenjave blaga, ki se vedno bolj razširja, je sistem kompenzacije, katere bi se morali oprijeti tudi mi.

Za to pa je potrebna seveda sistematična organizacija na zunaj in znotraj. Paralelno z akcijo v inozemstvu mora iti tudi akcija v notranjosti države za stalnim izboljšanjem in tipiziranjem naših izvoznih produktov. Radi naših sedanjih prilik v naši izvoznici trgovini je vsak napor v inozemstvu obsojen na nikak ali pa le nezraten uspeh. Zato bi bilo potrebno po vzgledu konkurenčnih držav — Poljske, Romunije — pospeševati snovanje izvoznih organizacij — sindikatov, ki bi mogli z ozirom na večja sredstva vzdržati stroške; na drugi strani pa bi vplivali na izboljšanje izvoznih proizvodov, na cene v državi in prodajne cene na inozemskih tržiščih.

Pokojninski zavod za zasebne nameščenice v Ljubljani

Pri Pokojninskem zavodu za zasebne nameščenice je bilo 1. januarja 1931 — 9225 obvezno in 404 neobvezno zavarovanih zavarovancev. Na bivšo ljubljansko oblast odpade 5231 (55%), na bivšo mariborsko oblast 2379 (25%), na Primorsko banovino 1386 (14%), na dubrovniški inspektorat Zetske banovine 429 (5%) in na ostali del Zetske banovine 100 (1%) zavarovancev.

Do 1. januarja 1932 je število zavarovancev porastlo na 10.365, to je za 436.

Zavod je v letu 1930 izplačal na zavarovalnini in rentah skupno 7 milijonov 137.578 Din, v preteklem letu pa 8.425.151 Din.

Zanimiva je nadalje kreditna politika zavoda. Vsi krediti, ki jih je Zavod podelil, so znašali 1931 — 87 milijonov 497.963 Din, 1932 pa 114 milijonov 497.963 Din. Od tega so znašali gradbeni krediti 24,882.697 Din.

Medbalkansko gospodarsko sodelovanje

Pred kratkim se je vršila v Bukarešti tretja balkanska konferenca, za katero je gospodarska sekcija jugoslovanske nacionalne skupine balkanske konference pripravila nekaj referatov o važnih vprašanjih gospodarskega značaja na Balkanu.

V glavnih strokah gospodarske aktivnosti imajo balkanske države skupne in enake interese. To so zlasti izboljšanje gospodarskih pogojev, pod katerimi žive balkanski narodi in skrb za njih bodočo gospodarsko aktivnost. Agrarno vprašanje je pereče vprašanje vseh balkanskih držav, ker predstavlja poljedelstvo njih osnovno delavnost. Sporedno s tem pa je važno tudi vprašanje eksploatacije neprecenljivega naravnega bogastva in njegova izkoriščanje v industrijske svrhe.

Predvsem je zato potrebno, da se čimprej uredi trgovinski odnošaji med balkanskimi državami, pa čeprav zaenkrat na osnovi provizoričnih dogovorov. Za gospodarski razvoj balkanskih držav je torej nujno potrebno, da pride do vzajemnega sporazuma, zlasti v tem pravcu, da se ob zamenjavi blaga potrebe uvoza pokrivajo prvenstveno iz balkanskih držav-izvoznice.

Če uvažujemo, da je znašal celokupni uvoz vseh šest balkanskih držav 1930 tri milijarde švic. frankov ter da je od te vsote le za 209 milijonov švic. frankov, odnosno 7% nabavljenega blaga v balkanskih državah, potem je gotovo, da je vprašanje pravnega sporazuma izmenjave blaga najvažnejše vprašanje Balkana.

Gospodarski odnošaji med balkanskimi državami se morajo preorientirati in regulirati na način, ki bo polegoma rešil Balkan, da ne postane povsem zaslužnjeni konzument tujih proizvodov, ki jih v zadostni meri proizvaja balkansko poljedelstvo in industrija.

Tak sporazum bo prej ali slej prinesel tudi carinsko in denarno unijo.

To so velevažna vprašanja, s katerimi se bo morala v bodoče baviti Medbalkanska trgovska in industrijska zbornica, ki ima svoj sedež v Carigradu.

Zakon o kartelih na Češkoslovaškem

Na Češkoslovaškem bo uveljavljen v kratkem zakon o kartelih. V češkoslovaškem časopisju se o delovanju kartelov vodi živa diskusija. Obtožuje se jih, da držijo cene svojih proizvodov na višini, ki ni v skladu s produkcijskimi stroški. Medtem, ko je kriza cene vobče privedla na in pod predvojno višino, so cene karteliranih proizvodov daleč nad to višino, kar znatno preprečuje ozdravljenje gospodarstva. Delavske mezde so tudi nižali karteli, čeprav tega v prodajnih cenah ne uvažujejo. Statistika, ki jo priobčujejo češki listi, izkazuje dejansko veliko razliko v cenah in to skoraj v vseh gospodarskih strokah. Zato smatra češkoslovaško časopisje zakon o kartelih za nujno državno potrebo.

Brezposelnost v svetu

Mednarodni urad dela v Ženevi je objavil novo statistiko o brezposelnosti v 25 glavnih produkcijskih državah. Po tej statistiki znaša število brezposelnih okrog 18 milijonov. Za Združene države Amerike manjkajo točni podatki, vendar pa se sodi, da je v Ameriki 20% delavstva brez posla. Najtežja in največja je brezposelnost v Nemčiji, Avstriji in Italiji. V Italiji je 63% celokupnega delavstva nezaposlenega.

Shakespeare in inflacija

Znani angleški ekonom John Maynard Keynes je svojo gospodarsko veroizpoved obrazložil v obesežnem delu »A treatise on money«, po naše »o denarju«. Podaja nam teorijo denarja in njegovo zgodovino. Keynes je nasprotnik varčevanja in zagovarja izdajanje denarja, inflacijo. Ta inflacija pa ni mišljena kot inflacija v dohodkih, temveč kot inflacija dobička, kjer se cene oddaljijo od stroškov. Blagostanje narodov se po dokazovanju Keynesa pomnožuje v dobah inflacije dobička. Kot vzorec nam navaja Španijo iz leta 1519., ko so dobili Španci bogat plen iz Amerike, in pa naslednja leta do 1588, ko so bili Španci premagani od Angležev v Rokavskem prelivu. Shakespeare, pravi Keynes, je umrl bogat, tako kot Newton in Darwin. V svojih poslednjih letih je izdal Shakespeare na leto okoli 1000 funtov, kar je pomenilo za one čase že zelo znatno vsoto. Sicer je Pope dejal, da je imel Shakespeare toliko denarja le vsled svoje dobičkaželjnosti, a morda bi bil kljub temu postal bogat; kajti živel je v času, ko si je mogel v Angliji vsak, tudi samo srednje

nadarjeni človek zaslužiti denar. Leta 1575 do 1620 so bila za Anglijo z malimi izjemami srečna in dobička polna leta, doba največjega razmaha. Shakespeare je bil leta 1575 enajst let star in je umrl leta 1616., torej je živel ravno v tej dobi. Večina velikih pisateljev in umetnikov je po Keynesovi tezi sploh živela v ozračju blagostanja in veselega sijaja, v dobah, ko se vladajoči sloji za gospodarske stvari vobče niso menili. To so dobe inflacije dobička, pravi Keynes. Plen, ki ga je prinesel v Anglijo veliki angleški mornar Drake, označa Keynes za izvor angleških inozemskih investicij. Kraljica Elizabeta (1558—1603) je odplačala z izkupičkom tega plena vse svoje inozemsko zadolženje, in ji je še zmeraj ostalo 42.000 funtov, ki jih je naložila v Levant Company. Večinoma iz dobičkov te družbe je bila ustanovljena Vzhodno-indijska družba, in iz dobičkov Vzhodno-indijske družbe so bili v 16. in 17. stoletju položeni temelji angleških kolonij. Keynes izračuni obrestovanje sedanjih inozemskih naložb Anglije po odbitku vseh izgub s 6,5 odstotki, od česar se polovica zopet v inozemstvu naloži. Ne bomo se čudili, če ugotavlja Keynes soglašanje med črtami dobičkonstne inflacije in dobičkonstne deflacije na eni strani ter narodnega dvigavanja in padanja na drugi strani. Tako je tudi veličina Španije v letih 1520 do ca 1600 istodobna kot dobičkonstna inflacija, in se prične padec Španije z dobičkonstno deflacijo let 1600 do 1630.

Konverzije obrestne mere v preteklosti

Zadnje mesece in tedne smo mnogo brali o konverziji državnih in drugih dolgov v tej ali oni državi. Marsikomu se bo to zdelo nekaj novega, pa ni. Poglejmo na primer v Nemčijo. Prusija je izvedla svojo prvo večjo obrestno konverzijo leta 1838; znižala je obrestno mero svojega državnega posojila od 4 na 3½% in si je s tem prihranila na leto 20.000 tolarjev. Zanimivo pri tej konverziji in še bolj pri oni iz leta 1842 je dejstvo, da je bilo več kot 99 odstotkov vseh lastnikov državnega posojila znižanjem zadovoljnih in le neznatni ostaneč ne. Tudi znižanjem obrestne mere velikega posojila iz leta 1848 od 5 na 4½% je bilo še zmeraj 94 odstotkov zadovoljnih; a ko so leta 1853 znižali obrestno mero istega posojila nadalje na 4 odstotke, je pristalo na redukcijo le še 69 odstotkov, in so nato s konvertiranjem prenehali. Tudi

v drugih nemških državah so tedaj mnogo konvertirali, noter do 70ih let, zlasti v Bavarski, Württemberški, Badenski in Hessenski. Gospodarsko procvitanje v onih letih je večalo glavnice, ki so jo nalagali v industriji in trgovini, v bankah in v državnih listinah. kar je bilo znižanju obrestne mere seveda ugodno.

Druga večja doba znižanja obrestne mere v Nemčiji nastopi v 90ih letih, in je bilo tedaj vsega skupaj konvertiranih 5500 milijonov mark od 4 na 3½%. Znižanje obrestne mere so smatrali splošno za zboljšanje vrednosti listin. Uspeh vseh teh konverzij je bil utemeljen v velikem zaupanju upnikov v varnost države in pa v preobilici glavnice, ki je niso mogli naložiti v podjetjih.

Anglija je izvedla svojo zadnjo večjo konverzijo leta 1888, in sicer z izredno redukcijo obrestne mere od 8 na 2,75%; zaslugu za uspeh te konverzije ima državnik E. Goschen. Obrestna znižanja od strani države so se vršila tudi v Angliji zmeraj le za državne listine, in se država nikdar ni vtaknila v zasebno gospodarstvo in njegove dogovore. Kakor drugod je tudi v Angliji država zmeraj čakala, da je najprej prosto domače gospodarstvo obrestno mero znižalo, in šele nato se je tudi ona odločila za ta korak. Isto se je godilo tudi v vseh drugih deželah, razen morda v Rusiji, ki se je v svoji izgradbi že od prvih početkov dalje opirala na inozemski denar in ki je zato konvertirala tako, kakor se je gibala obrestna mera inozemskega denarja.

Vse velike in uspešne redukcije obrestne mere pri državnih posojilih so bile prostovoljne, in je upnik, ki z znižanjem ni bil zadovoljen, dobil ob odpovednem roku svoj znesek v polni meri izplačan; mogel ga je uporabiti drugje. Vsaka prisilna konverzija državnih posojil je že delni državni bankrot. Države, ki so hodile po tej poti, so izgubile ves kredit, za kar nam je vzorni zgled Portugalska. Uspešna konverzija mora v enaki meri zadeti vse upnike, ne pa da bi tisti, ki ima večje zahteve, relativno manj trpel kot oni, ki mu država dolguje manjšo vsoto. V zadnjem času sta nam najbolj znani angleška in francoska konverzija.

Tiskarski škrat. V prejšnji številki se mora pravilno glasiti prvi stavek zadnjega odstavka na strani 180:

In kljub vsem tem uspehom kmečke revolucije in nobenega napredka!